УДК 811.112.2
DOI https://doi.org/10.24919/2663-6042.23.2025.2

МЕТАФОРИЧНА ТОНАЛЬНІСТЬ НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ *SOLDAT* (*ВІЙСЬКОВИЙ*): ДЕТАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОЗНАК У МЕДІАДИСКУРСІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ

Андрухович А. А.
Національна академія Служби безпеки України

У статті досліджено номінативне поле SOLDAT (військовий) як елемент військової лексики, що виконує важливу функцію формування суспільної свідомості у медіадискурсі. З'ясовано, що метафора в цьому контексті виступає не лише стилістичним прийомом, а й когнітивним механізмом концептуалізації. Вона впливає на сприйняття військового як соціального типу, фіксуючи домінантні ціннісні орієнтації, емоційні оцінки та ідеологічні настанови. Наголошено на особливій ролі медіадискурсу в умовах війни росії проти України, позаяк він стає простором інтенсивного переосмислення концепту SOLDAT, оприявненого через варіативну метафоричну тональність залежно від жанру, стилю й ідеології джерела.

Зазначено, що з позиції когнітивної лінгвістики концепти слугують ключовими елементами когнітивних моделей, які забезпечують осмислення та інтерпретацію дійсності; вони тісно пов'язані з мовними одиницями, беручи участь у формуванні мовленнєвих структур і впливаючи на значення слів та висловлювань; мовне втілення концептів уможливлює встановлення взаємозв'язку між мовою та мисленням. Метафору ж розглядають як прояв концептуальної асоціації, що сприяє осмисленню абстрактних понять через тілесний досвід. Теорія концептуального змішування додатково розширює інтерпретаційні можливості, увиразнюючи динамічність процесу значеннєутворення.

З'ясовано, що концепт SOLDAT функціонує як складна когнітивна структура, репрезентована низкою номінацій з різними емоційними конотаціями. Його вербалізовано в медіа різними, притаманними німецькомовній лінгвокультурі ментальними моделями, які відображають культурні зміни та історичний контекст. Зокрема, у патріотичному дискурсі переважають героїзувальні моделі, тоді як критично-аналітичні ресурси активізують метафори жертви чи механістичні образи; у художньо-публіцистичних текстах метафорика спрямована на підкреслення абсурдності війни та людських страждань. Дослідження цих моделей оприявнює трансформацію суспільного образу військового, зумовлену як зміною реалій, так і впливом ідеологічного тиску у медіапросторі.

Ключові слова: *метафора, концепт, номінація, номінативне поле, військовий, військовослужбовець, німецькомовний медіадискурс, лінгвокультура.*

Andrukhovych A. A. The Metaphorical Tonality of the Nominative Field SOLDAT (Soldier): Detailing Conceptual Features in the Media Discourse of the German-Speaking Linguoculture. *The article investigates the nominative field of SOLDAT (soldier) as an element of military vocabulary that plays an important role in shaping public consciousness within mediadiscourse. It is found that metaphor in this context functions not only as a stylistic device but also as a cognitive mechanism of conceptualization. It influences the perception of the soldier as a social type, capturing dominant value orientations, emotional evaluations, and ideological attitudes. The study emphasizes the special role of mediadiscourse in the context of Russia's war against Ukraine, as it becomes a space for an intensive reinterpretation of the concept SOLDAT, manifested through variable metaphorical tones depending on the genre, style, and ideology of the source.*

From the perspective of cognitive linguistics, it is noted that concepts serve as key elements of cognitive models facilitating the comprehension and interpretation of reality. They are closely tied to linguistic units, participating in the formation of speech structures and influencing the meanings of words and utterances. The linguistic realization of concepts enables the establishment of a connection between language and thought. Metaphor, in turn, is considered a manifestation of conceptual association that aids in the understanding of abstract notions through embodied experience. The theory of conceptual blending further expands interpretive possibilities by highlighting the dynamic nature of meaning construction.

It is established that the concept SOLDAT functions as a complex cognitive structure, represented by a series of nominations with various emotional connotations. It is verbalized in the media through different mental models characteristic of German-speaking linguoculture, reflecting cultural change and historical context. In particular, heroic models dominate patriotic discourse, while critical-analytical sources activate metaphors of victimhood or mechanistic imagery. In literary-journalistic texts, metaphors are aimed at emphasizing the absurdity of war and human suffering. The study of these models reveals the transformation of the societal image of the soldier, driven by both changing realities and the influence of ideological pressure within the mediaspace.

Key words: *metaphor, concept, nomination, nominative field, military, German-language mediadiscourse, linguoculture.*

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Медіадискурс є потужним чинником формування суспільної свідомості, де мовні засоби відіграють ключову роль у конструюванні образу військовослужбовця, солдата. Номінативне поле *SOLDAT* (військовий) у медійному просторі активно наповнюється метафоричними моделями, які не лише відображають реальність, а й програмують певне ставлення аудиторії до військових подій та учасників бойових дій, що стало особливо актуальним під час війни рф проти України, яка разом із геополітичними змінами впливає на трансформації лінгвістичного відображення. Метафора як когнітивно-дискурсивний механізм виконує в цьому контексті не лише естетичну чи стилістичну функцію, а й концептуалізує досвід війни, структуруючи сприйняття військового/військовослужбовця у свідомості мовної спільноти. Через метафоричні образи фіксуються домінантні соціокультурні установки, ціннісні орієнтації та емоційні оцінки. Дослідження ж концептів дає змогу з'ясувати, які основні ідеї й поняття лежать в основі мовного сприйняття та вираження. Істотним є усвідомлення того, як концепти впливають на культурний контекст та порозуміння між мовцями.

З погляду когнітивної лінгвістики концепти є основними конструктами когнітивних моделей, що допомагають розуміти та інтерпретувати світ. Окрім того, концепти взаємодіють із мовними одиницями, формуючи мовленнєві структури та детермінуючи значення слів і висловлювань. Це відображення концептів у мові уможливлює вивчення взаємодії мовної та когнітивної сфер, що становить актуальність пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Метафора була центральною темою в когнітивній лінгвістиці з моменту зародження цієї галузі та появи самого терміна у 1970-х роках, частково історичним наслідком домінантної ролі та значного внеску Джорджа Лакоффа [9], оскільки була в центрі його уваги в той час, коли він та інші науковці окреслювали сферу когнітивної лінгвістики, – і залишається такою до сьогодні. Важливість дослідження метафори в межах цієї галузі науки також є відображенням природи когнітивної лінгвістики в тому сенсі, який вкладають у неї фахівці. Терміном *метафора* позначають моделі концептуальної асоціації, а не окремого метафоричного вживання чи лінгвістичної конвенції. Д. Лакофф і М. Джонсон зазначають, що «суть метафори полягає в розумінні та переживанні однієї речі термінами іншої»[1] [9 , 160].

Джозеф Е. Ґрейді, видатна постать у галузі когнітивної лінгвістики, зробив значний внесок у розуміння метафори та концептуальної інтеграції (змішування). Серед об'єктів його зацікавлень – первинні метафори, концептуальна інтеграція, взаємозв'язок між традиційною теорією метафори та концептуальним змішуванням. Первинні метафори є простими, фундаментальними концептуальними зіставленнями, які безпосередньо виникають з нашого тілесного досвіду. Дж. Е. Ґрейді разом із Д. Лакоффом і М. Джонсоном стверджував, що ці базові моделі формують основу для складнішого метафоричного розуміння.

Заслуга Дж. Е. Ґрейді і в дослідженні праць Роберта Фроста, у яких йдеться про «непройдений шлях» [7, 190]. Сприйняття значення слів «шлях» і «пройдений» метафоричне; у загальному вжитку ця фраза є метафорою, але для когнітивних лінгвістів важливішим об'єктом дослідження (і, згідно зі звичайним уживанням у цій науці, «метафорою») постає глибинна модель мислення, яка забезпечує значеннєву тотожність з наведеною фразою. Оскільки згадана модель містить асоціації на концептуальному рівні, вона може бути виражена багатьма різними лексичними засобами: метафоричні вживання слів «шлях», «роздоріжжя», «напрямок» та численних інших термінів відображають той самий основний набір асоціацій між подорожжю та прийняттям життєвих рішень. Таким чином інтерпретують «більше є вгорі», «прихильність є теплом» та «складність є вагою» [7, 190].

1994 року Ж. Фоконьє та М. Тернер представили нову аналітичну рамку, у межах якої метафору розглядають як продукт більш загального процесу людського пізнання [5]. Ця операція, яку Ж. Фоконьє та М. Тернер назвали «концептуальною інтеграцією» (або «змішуванням»), передбачає комбінацію, часто, але не завжди образну, вибраного концептуального матеріалу з двох або більше різних джерел. Подібно до метафори, змішування постає як поширене явище в людському мисленні, яке регулярно рефлектує в повсякденній мові. Дж. Е. Ґрейді у співавторстві з Ж. Фоконьє та М. Тернером [4] випрацьовують теорію концептуального змішування, або концептуальної інтеграції. Ця структура передбачає, що конструювання значення часто містить динамічне поєднання елементів з двох або більше вхідних ментальних просторів для створення нового «змішаного» простору. Саме змішаний простір може мати емерджентні властивості. Хоча для змішування характерна образна мова, проте воно, як і метафора, становить більш загальний когнітивний процес. Дж. Е. Ґрейді досліджує взаємозв'язок між традиційною теорією метафори та концептуальним змішуванням. Він стверджує, що багато випадків метафори можна краще зрозуміти крізь призму змішування, яке уможливлює більш динамічне та емерджентне конструювання значення [7].

Безпосереднє висвітлення глибинних зв'язків між уживанням слів, концептуальною структурою та тим, як ми сприймаємо світ, забезпечене набором поширених концептуальних метафор. Первинні метафори є простими моделями, які зіставляють фундаментальні перцептивні концепти з такими ж фундаментальними, але не прямо перцептивними [8; 6; 9]. Концепти-джерела для первинних метафор вміщують *вгору, вниз, важкий, яскравий, вперед, назад, солодкий*. Відповідними концептами-мішенями є такі базові будівельні блоки ментального досвіду, як *домінантний, сумний, складний, щасливий, успіх, минуле, привабливий* та *примус*.

Існують емпіричні кореляції між кількістю та висотою, так само між іншими концептами, поєднаними в первинних метафорах: щастям та яскравістю

[1] Переклад цитат тут і далі власний.

(ми почуваємося безпечніше та задоволеніше на сонці, ніж у темряві); складністю та вагою (ми відчуваємо напругу, коли намагаємося підтримувати або маніпулювати важкими предметами) тощо. Не існує таких емпіричних кореляцій між теоріями та будівлями, кораблями та націями, або між різними іншими складними концептами, які пов'язані у звичайних метафоричних парах [9, 6].

Концепт як основну одиницю когнітивної структури, за допомогою якої людина впорядковує та розуміє світ навколо себе, використовують для опису того, як людина сприймає та розуміє навколишній світ. Концепт – це складна психічна одиниця, що охоплює знання, уявлення, емоції та оцінки. Як об'єкт лінгвістичного аналізу його докладно вивчали як українські, так й іноземні науковці. Зокрема, Л. Вітгенштейн, праці якого мали вагомий вплив на розвиток лінгвоконцептології як самостійної наукової дисципліни, уважав, що значення слів не є фіксованими й окресленими наперед, а створюються через контексти їх використання [10]. Цей підхід можна застосувати до лінгвоконцептології, де концепти не є стабільними й однозначними, а змінюються залежно від мовного контексту. Його ідеї про значення як використання (у роботах «Філософські дослідження») знаходять відображення в характерній для лінгвоконцептології концептуальній змінності і полівекторності.

Питання лінгвоконцептології порушували й науковці вітчизняних лінгвістичних шкіл сьогодення. У працях І. Голубовської концепт постає як ключова одиниця когнітивної лінгвістики, що відображає взаємодію мови, мислення та культури. Дослідниця визначає концепт як ментальне утворення, яке є результатом узагальнення індивідуального й колективного досвіду та функціонує в системі знань людини про світ [1, 30]. Особливу увагу І. Голубовська приділяє мовній репрезентації концептів. Вона підкреслює, що концепти вербалізуються через різноманітні мовні засоби: лексеми, фразеологізми, метафори, символи, текстові структури. Важливо, що концепт не тотожний слову: одне слово може вербалізувати кілька концептів, так само як один концепт може бути представлений різними мовними засобами.

А. Загнітко у своїх працях розглядає концепт як ключову одиницю когнітивної лінгвістики та семантики, що відображає результат пізнавальної діяльності людини і є засадничою для формування світоглядних уявлень через мову [2, 12–21]. О. Селіванова стверджує, що концепт як базова одиниця когнітивної лінгвістики віддзеркалює людську діяльність щодо пізнання і категоризації світу [3]. У її концептологічній моделі концепт є ментальним утворенням, яке має складну багаторівневу структуру й виконує інтегративну функцію між мовою, мисленням і культурою.

Формування мети і завдань статті. Мета статті – з'ясувати специфіку метафоричної репрезентації номінативного поля концепту *SOLDAT* (військовий). Для реалізації поставленої мети мають бути виконані такі **завдання**: виявити чинники, що впливають на змінюваність метафоричної тональності; деталізувати концептуальні ознаки, які об'єктивуються семантично спорідненими номінаціями; виокремити когнітивні сегменти в медіадискурсі німецькомовної лінгвокультури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тональність метафор варіюється залежно від жанрово-стильових особливостей текстів й ідеологічної орієнтації медіаресурсу. У патріотичному медіадискурсі (офіційні промови, звернення, пропагандистські тексти) переважають піднесено-позитивні метафори, які романтизують і героїзують образ солдата/військового. У новинних повідомленнях офіційного характеру переважають нейтрально-героїчні образи, тоді як у незалежній журналістиці й аналітичних матеріалах частіше трапляються критичні й трагічні метафоричні моделі. У художній літературі та публіцистиці (акцентуємо на публікаціях медіа), орієнтованій на критику війни, домінують трагічні або іронічні метафори, що висвітлюють безглуздість насильства і страждання людини. Особливу роль у конструюванні метафоричного образу військового відіграють емоційно марковані лексеми та візуальні елементи (фотографії, відеоряд), які підсилюють сприйняття метафоричного змісту. Таким чином, медіадискурс не лише транслює певні образи солдата/військовослужбовця, а й активно впливає на формування суспільної думки про війну та військових.

Змінюваність метафоричної тональності залежить від історичних обставин. У періоди військової мобілізації й національної загрози героїчні й захисні метафори посилюються, тоді як у час миру і суспільної рефлексії активізуються метафори жертви та механістичні образи, що піддають критиці воєнну політику.

Номінативне поле *SOLDAT* (військовий) охоплює лексичні одиниці, що вербалізують концепт, та відтворює дискурсоутворювальну парадигму образу в суспільній свідомості. Метафоричну тональність цього поля визначають особливості переосмислення базового значення лексеми *Soldat* у процесі метафоризації, яка відображає ціннісні, ідеологічні та емоційні орієнтири мовної спільноти. Дослідження метафоричної тональності номінативного поля *SOLDAT* (військовий) дає змогу простежити, як зазначений концепт набуває нових змістових відтінків через процеси метафоризації в медіадискурсі. У метафорах номінація *Soldat* (військовий) використовується для вираження різних ідей та понять через аналогії, що пов'язані з військовою сферою. Такі метафори несуть сильні емоційні конотації та допомагають передати інтенсивність ситуацій або вчинків. Вони вказують на жорстокість, небезпеку, втрати, біль, безсилля перед обставинами й інші негативні аспекти військових дій. Часто вживаються для яскравого відтворення подій та явищ у цивільній сфері, політиці, медицині, економіці, тобто відбувається перенесення сенсу реалій.

У лігвокультурному просторі сучасного німецькомовного медіадискурсу концепт *SOLDAT* (військовий) об'єктивується семантично схожими/спорідненими номінаціями: *Held* (герой), *Kriegsheld* (герой війни), *Vorbild* (приклад), *Kämpfer* (борець), *Freiwilliger* (доброволець), *Verteidiger* (захисник), *Sieger* (переможець), *Vordermann* (солдат, який стоїть

попереду), *Kanonenfutter* (гарматне м'ясо), *Kamikaze* (самогубець, божевільний сміливець), *Angreifer* (нападник), *Berserker* (берсерк), *Spießbürger* (міщанин), *Militär* (військовий, військовослужбовець), *Krieger* (воїн), *Schütze* (стрілець), *Militärangehörige* (військовослужбовець), *Feldherr* (полководець), *Rekrut* (рекрут), *Offizier* (офіцер), які синонімічні та ситуативно взаємозамінні.

Метафорична тональність у медіадискурсі виявляється через різні типи метафоризації, що репрезентують номінацію в позитивному, нейтральному або негативному світлі – залежно від комунікативних цілей.

Героїчна метафора. Солдат/військовий постає як символ мужності, стійкості й національної гідності, як герой, приклад для наслідування, гідний поваги. Номінативне поле: *Held, Kriegsheld, Geist von Kiew, Vorbild, tapferer Kämpfer, Freiwilliger, Verteidiger, Sieger, Vordermann*. Цей тип метафор домінує в офіційному та патріотичному медіадискурсі, спрямованому на мобілізацію підтримки та піднесення бойового духу.

Der auf Social Media als Kriegsheld gefeierte ukrainische Kampfpilot soll etliche russische Flugzeuge abgeschossen haben – und nun gestorben sein. Doch was ist überhaupt dran am Mythos vom "Geist von Kiew"? (1) – Повідомляється, що український льотчик-винищувач, якого в соціальних мережах називають героєм війни, збив кілька російських літаків – і зараз загинув. Але яка ж правда криється за міфом про «Привид Києва»?

− *"Geist von Kiew"* (1) – «Привид Києва», герой війни, український льотчик-винищувач.

Alter Schwede!, alter Freund (13) – Старий швед!, старий друг; але також вираз здивування, подиву або захоплення. Відлуння Тридцятилітньої війни, коли шведські ветерани не повернулися до Швеції, а стали інструкторами прусської армії. Ветерани були краще підготовлені, цінувалися їхня дисциплінованість та майстерність; їх називали з повагою *alte Schweden* («старі шведи»). Із часом цей термін перейшов у повсякденне мовлення.

Alter Schwede, das hätte ich nicht erwartet! (13) – Ого, який ти, я цього не очікував!

An vorderster Front kämpfen, Ein Kämpfer an vorderster Front (4) – у військовому контексті «vorderste Front» означає 'лінія безпосереднього зіткнення з противником', тобто найнебезпечніше місце на полі бою. Відповідно *an vorderster Front kämpfen* означає 'перебування в самому центрі подій або конфлікту'. У сучасному вжитку застосовують метафорично для опису людей, які активно беруть участь у вирішенні складних проблем або стоять на передовій боротьби з певними викликами.

An vorderster Front: Indigene im Klimawandel (4) – 'на передовій': корінні народи у зміні клімату.

„An vorderster Front" – wie Freiwillige Kiew verteidigen. Mit Beginn von Russlands Krieg gegen die Ukraine griffen Hunderttausende Ukrainer freiwillig zu den Waffen. Sie sagen, dass sie so ihre Freiheit verteidigen wollen. Viele der Freiwilligen sind rund um Kiew im Einsatz (11) – «На передовій» – як волонтери захищають Київ. Коли почалася війна Росії проти України, сотні тисяч українців добровільно взялися за зброю. Вони кажуть, що хочуть захистити свою свободу. Багато добровольців були задіяні навколо Києва.

− *Sieger* – 'переможець'; військову номінацію вживають у політичному медіадискурсі.

Für ARD-Korrespondent Michael Strempel gibt es keinen eindeutigen Sieger beim TV-Duell Merz gegen Scholz (15) – Для кореспондента ARD Міхаеля Штремпеля немає явного переможця в телевізійній дуелі між Мерцем і Шольцем.

− *Vordermann* – 'солдат, який стоїть попереду (у строю, колоні, підрозділі)'.

Jemanden / etwas auf Vordermann bringen – 'упорядковувати щось, виправляти, налагоджувати, чепурити' (у переносному значенні).

Rekruten, die sich ordentlich aufstellten, mussten exakt in einer Linie mit den Soldaten vor ihnen stehen – falls nicht, brachte sie der Ausbilder auf Vordermann (2) – Новобранці, які належно вишикувалися, мали стояти чітко в одній лінії з солдатами перед ними – якщо ні, інструктор вишиковував їх у лінію.

Ben Bernanke, der ehemalige Vorsitzende der US-Notenbank, soll Prognosen britischer Notenbank auf Vordermann bringen (7) – Очікується, що Бен Бернанке, колишній голова Федеральної резервної системи США, впорядкує прогнози британського центрального банку.

Метафора жертви. У текстах, орієнтованих на гуманістичне осмислення війни, *Soldat* (військовий) постає як жертва обставин, витратний матеріал для ведення бойових дій, метафорично переноситься на різні сфери людського буття, як наприклад, політику, економіку тощо. Метафора підкреслює зневажливе ставлення, що акцентує на трагічних наслідках. Номінативне поле: *Kanonenfutter, Kamikaze*.

− *Kanonenfutter* – 'гарматне м'ясо'.

Солдати, яких безжально кидають на передову, часто без належної підготовки чи озброєння, з високим ризиком загибелі. У переносному значенні – 'люди, яких використовують як витратний матеріал'.

Die russische Propaganda zündet nicht. Statt Kriegsbegeisterung zu entfachen, geht es nur noch um die Rekrutierung von Kanonenfutter (9) – Російська пропаганда не працює. Замість того, щоб розпалювати ентузіазм до війни, зараз йдеться лише про вербування гарматного м'яса.

"Ich fühle mich wie Kanonenfutter!" – Wie es Lehrern, Schülern und Eltern in der Corona-Krise geht (12). – «Я почуваюся, як гарматне м'ясо!» – Як вчителі, учні та батьки дають раду з кризою, спричиненою коронавірусом.

− *Kamikaze* – 'камікадзе'.

Kamikaze (як 'божественний вітер') – пілоти-добровольці в Японії, які під час Другої світової війни здійснювали самогубні атаки на ворожі кораблі. У німецькій мові *Kamikaze* – 'людина або дія, яка є надзвичайно ризикованою, нерозважливою або самогубною за своєю природою, є приреченою'.

− *Kamikaze-Einsatz* – 'завдання з майже гарантованою загибеллю'.

Kamikaze-Einsatz im Zentrum des Nuklear-Desasters. 50 Japaner riskieren ihr Leben und kämpfen

im havarierten Atomkraftwerk (3) – Операція «Камікадзе» в епіцентрі ядерної катастрофи. 50 японців ризикують своїм життям та воюють на пошкодженій атомній електростанції.

– *Kamikaze-Preispolitik* – ‘самогубна політика’.

Bereits 1989 kritisierte er die „Kamikaze-Preispolitik“ einiger US-Luftfahrtgesellschaften (8) – Ще 1989 року він критикував «самогубну політику щодо ціноутворення» деяких американських авіакомпаній.

– *Kamikaze-Geschäft* – ‘приречений бізнес’.

Buffett kehrt ins „Kamikaze-Geschäft“ zurück (8) – Баффет повертається до «приреченого бізнесу».

Негативна метафорична репрезентація. Частина великої воєнної машини, що віддзеркалює негативний погляд на військову структуру, знаряддя політичних чи військових інтересів, які часто трапляються в аналітичних або критичних медіатекстах. Номінативне поле: *Angreifer, Berserker, Spießbürger.*

– *Angreifer* – ‘нападник’.

Doch dass der Amtsinhaber zum Angreifer wurde, sei ungewöhnlich (15) – Але той факт, що чинний президент став нападником, був не звичайним.

– *Berserker* – ‘берсерк’.

Berserker – brutaler oder ungestümer Mensch ohne Rücksicht Krieger, der ohne Schmerzempfinden im Wahn kämpft (6) – Берсерк – жорстока або імпульсивна людина, безжальний воїн, який божевільно бореться, не відчуваючи болю.

Eine Befreiung. So hat er das empfunden. Nicht nur vom ESC, sondern auch aus den Fangarmen des Fernsehberserkers Raab (5) – Звільнення. Ось так він відчував. Не лише з Євробачення, а й з щупалець телевізійного берсерка Рааба.

– *Spießbürger* – ‘обмежена дрібнобуржуазна особа, або міщанин’ (у зневажливому значенні).

Spießbürger – engstirnige Person, die Konformität mit gesellschaftlichen Normen an den Tag legt. Ärmere Bürger der mittelalterlichen Stadt, die mit Spieß und Pike bei der Stadtverteidigung halfen (6) – Міщанин – вузьколоба, обмежена людина, яка показово дотримується суспільних норм і стандартів, часто без критичного осмислення. Бідні громадяни середньовічного міста, які допомагали захищати місто списами та піками.

Метафоричне використання номінативного поля *SOLDAT* (військовий) переносить атрибути війни на інші сфери, створюючи асоціації з конфліктами або структурованими підходами до вирішення проблем. Ці метафори в контексті боротьби, ризику та соціальних відносин відтворюють тональність глибинних значень та емоцій. Військові метафори часто вживаються в медіадискурсі для підкреслення конфліктних аспектів суспільних питань, для опису політичних, економічних чи соціальних ситуацій, надаючи їм більш драматичного та напруженого характеру. Наприклад, «битва», «перемога», «зрада», «мобілізація», «дисципліна», «готовність до самопожертви» – типові риси військових – можуть використовуватися для створення образів ворога, консолідації суспільства навколо спільних цінностей або цілей, легітимізації дій уряду, опису політичних дебатів, економічних криз, надзвичайних ситуацій, пандемії, тощо. Медичний персонал порівнюють із військовими на фронті боротьби з вірусом.

Gewehr bei Fuß stets bereit sein; auf den Einsatz warten – команда щодо підготовки до наказу стріляти, означає ‘бути в повній бойовій готовності, очікувати наказу до дії або перебувати в стані підвищеної боєготовності’. У сучасному вжитку цей вираз є метафоричним для опису ситуацій, коли особа або група перебуває в стані очікування, готова діяти негайно, при першому сигналі.

Медичний дискурс, охорона здоров’я: *Wir stehen Gewehr bei Fuß* (16) – Ми готові діяти.

Eine Vielzahl von niedergelassenen Ärzten steht am Wochenende, an Feiertagen und nachts in unserem Land „Gewehr bei Fuß“, um im Rahmen des Notfalldienstes Mitmenschen in Notsituationen zu helfen (10) – Велика кількість лікарів-практиків у нашій країні чергують у вихідні та святкові дні та нічні години, щоб допомогти людям у надзвичайних ситуаціях у рамах служби екстреної допомоги.

Часто вживається в робочому, побутовому чи жартівливому контексті:

Die Stellung halten, (als Letzter) bei einer Tätigkeit bleiben. У військовій термінології *die Stellung halten* означало ‘утримувати позицію, не відступати’, а метафорично – ‘залишатися на своєму місці, продовжувати виконувати обов’язки, не здаватися чи бути останнім, хто залишається на посту’.

Alle sind schon im Feierabend, aber ich halte noch die Stellung im Büro (14) – Усі вже пішли додому, а я ще залишаюся на роботі.

Однак використання військових метафор має і свої ризики. Вони можуть призводити до надмірного драматизму, спрощення складних питань, а також до формування агресивних та насильницьких настроїв, виправдовувати заходи, спрямовані на гарантування безпеки. Крім того, постійне використання військових номінацій може знижувати чутливість суспільства до реальних жахів війни та насильства.

Висновки та перспективи досліджень. Розуміння різних аспектів мови, мислення та культури, дослідження метафоричних тональностей номінацій сприяють усвідомленню того, як ми міркуємо, категоризуємо та осмислюємо світ через концептуальні структури й зіставлення. Дослідження фундаментальних когнітивних процесів, що лежать в основі мови та мислення, розкриття потенційних зв’язків між вживанням метафор, концептуальною структурою та картиною світу німецькомовного лінгвокультурного середовища є значущими та перспективними. Військові метафори – це потужний інструмент у медіадискурсі, що сприяє підвищенню емоційного впливу та запам’ятовуваності повідомлень, але їх використання потребує обережності та усвідомлення можливих негативних наслідків. Медіадискурс є потужним чинником формування суспільної свідомості, де мовні засоби відіграють ключову роль у конструюванні образу солдата. Номінативне поле *SOLDAT* (військовий) у медійному просторі активно наповнюється метафоричними моделями, які не лише відображають реальність, програмують певне ставлення аудиторії до

військових подій, а і є важливим етапом для розуміння природи мовленнєвого сприйняття та виявлення того, як концепти впливають на мовну поведінку людини у різних культурних та соціальних контекстах. Аналіз метафоричної тональності номінативного поля *SOLDAT* у медіадискурсі уможливлює виявити глибинні механізми маніпуляції суспільною свідомістю за допомогою метафоричних структур. Таким чином, метафорична тональність номінативного поля *SOLDAT* є важливим індикатором суспільних настроїв, відображаючи амбівалентність ставлення до війни та постать військового в культурному контексті.

Варто також зазначити, що теорія концепту виявляється перспективним напрямком досліджень у мовознавстві, розкриваючи нові глибини природи мови, мовної картини світу та процесів комунікації. Її застосування в різних аспектах сучасного лінгвістичного знання відкриває нові можливості для розуміння взаємодії мови та когніції, що є важливим для розвитку як науки, так і суспільства. Послідовні дослідження цього напряму дадуть змогу розширити знання про природу мовлення, виявити закономірності розвитку мови, когнітивні механізми, реконструювати й зрозуміти когнітивну свідомість носія певної лінгвокультури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубовська І. О. Лекція 2. Понятійно-термінологічний і методичний апарат сучасної когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології. *Голубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики* : курс лекцій. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. С. 25–59.
2. Загнітко А. Класифікаційні типології концептів. *Лінгвістичні студії*. 2010. Вип. 21. С. 12–21.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
4. Fauconnier G., Turner M. Conceptual integration networks. *Cognitive Science*. 1998. Vol. 22. Issue 2. P. 133–187.
5. Fauconnier G., Turner M. Conceptual projection and middle spaces. San Diego : University of California, Department of Cognitive Science Technical Report, 1994. No. 9401. URL: http://www.blending.stanford.edu.
6. Grady J. Foundations of meaning : Primary metaphors and primary scenes. *PhD dissertation*. University of California at Berkeley. 1997. URL: https://escholarship.org/uc/item/3g9427m2 (дата звернення: 19.05.2025).
7. Grady J. Metaphor. *The Oxford handbook of cognitive linguistics* / D. Geeraerts & H. Cuyckens (eds.). Oxford University Press, 2007. P. 188–213.
8. Grady J., Taub S., Morgan P. Primitive and compound metaphors. *Conceptual structure, discourse and language* / Adele E. Goldberg (ed.). Stanford, CA : CSLI Publications, 1996. P. 177–187.
9. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 260 p.
10. Lange E. M. Wittgenstein L. Philosophische Untersuchungen : Eine kommentierende Einführung. Paderborn : Ferdinand Schöningh, 1998. 391 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Eisele I. Ist der “Geist von Kiew” gefallen? Deutsche Welle. 03.05.2022. URL: https://www.dw.com/de/faktencheck-ist-der-geist-von-kiew-gefallen/a-60949509 (дата звернення: 12.05.2025).
2. Fellmann M. Ein Wortschatz wie ein Waffenschrank. URL: https://sz-magazin.sueddeutsche.de/sprache/kriegerische-sprache-deutsch-91384 (дата звернення: 10.05.2025).
3. Focus. Kamikaze-Einsatz im Zentrum des Nuklear-Desasters. 15.11.2013. URL: https://www.focus.de/panorama/welt/kamikaze-einsatz-im-auge-des-desasters-fukushima-50_id_2058503.html. (дата звернення: 17.05.2025).
4. Freenet. An vorderster Front : Indigene im Klimawandel. URL: https://www.freenet.de/nachrichten/vermischtes/an-vorderster-front-indigene-im-klimawandel-40500824. (дата звернення: 18.05.2025).
5. Grimm I. RND. Zurück in die Zukunft: Der Rachefeldzug des Stefan Raab. 25.02.2025. URL: https://www.rnd.de/medien/zurueck-in-die-zukunft-der-rachefeldzug-des-stefan-raab-SG5LBSXZ4FGCVHSL55RTEFZ5JQ.html. (дата звернення: 19.05.2025).
6. Linus H-E. Das Militär und die deutsche Sprache. 8. Januar 2025. Deutsche Nationalbibliothek. URL: https://blog.dnb.de/das-militaer-und-die-deutsche-sprache. (дата звернення: 17.05.2025).
7. Manager. Ex-Fed-Chef Bernanke soll Prognosen britischer Notenbank auf Vordermann bringen. Das Wirtschaftsportal von manager magazin & Harvard Business manager. 28. Juli 2023. URL: https://www.manager-magazin.de/finanzen/ben-bernanke-ex-fed-chef-soll-prognosen-britischer-notenbank-auf-vordermann-bringen-a-a12a13bd-77e7-414c-9f0c-449acc176147?_gl=1*6cm2g5*spon_gcl_au*MTk5MTE5MzcwMS4xNzQ0NDA5ODkx (дата звернення: 18.05.2025).
8. Manager-magazin. Berkshire steigt bei US-Airlines ein. 15.11.2016. URL: https://www.manager-magazin.de/finanzen/boerse/warren-buffet-sorgt-fuer-airline-hoehenflug-an-der-boerse-a-1121322.html (дата звернення: 18.05.2025).
9. Mitrokhin N. Vor die Wand gefahren. 04.07.2023. URL: https://www.ipg-journal.de/regionen/europa/artikel/vor-die-wand-gefahren-6821 (дата звернення: 12.05.2025).
10. Redensarten. URL: https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=Gewehr%2Bbei%2BFuss%2Bstehen&bool=relevanz&gawoe=an&sp0=rart_ou&sp1=rart_varianten_ou. (дата звернення: 18.05.2025).
11. Sawizkij A. “An vorderster Front” – wie Freiwillige Kiew verteidigen. Deutsche Welle. 26.03.2022. URL: https://www.dw.com/de/an-vorderster-front-wie-freiwillige-kiew-verteidigen/a-61261044. (дата звернення: 18.05.2025).
12. Schulte L. Wie ist die aktuelle Lage an Schulen in der Corona-Krise? RND. 18.11.2020 URL: https://www.rnd.de/familie/corona-krise-in-der-schule-so-geht-es-lehrern-eltern-und-schulern-behorden-irrsinn-quarantane-kalte-klassenzimmer-HQIPKXMJQZAEZHEIYK3DHRZC7Q.html. (дата звернення: 18.05.2025).
13. Staritz N. Das steckt hinter der Redewendung „Alter Schwede!“. Aktualisiert am 01.04.2025. URL: https://www.t-online.de/leben/alltagswissen/id_100117680/-alter-schwede-bedeutung-der-redewendung. (дата звернення: 18.05.2025).

14. Stellung halten. Rechtschreibportal. URL: https://www.korrekturen.de/synonyme/Stellunghalten. (дата звернення: 18.05.2025).

15. Strempel M. Ungewöhnlich, dass der Kanzler der Angreifer war. TV-Duell. ARD Berlin. Morgenmagazin. 10.02.2025. URL: https://www.tagesschau.de/multimedia/video/video-1432050.html. (дата звернення: 18.05.2025).

16. Weilguni V. Wir stehen Gewehr bei Fuß. Springermedizin. ÄrzteWoche. 11.05.2015. URL: https://www.springermedizin.at/gesundheitspolitik/wir-stehen-gewehr-bei-fuss. (дата звернення: 18.05.2025).

REFERENCES

1. Holubovska, I. O. (2011). Lektsiia 2. Poniatiino-terminolohichnyi i metodychnyi aparat suchasnoi kohnityvnoi linhvistyky ta linhvokulturolohii [Lecture 2. Conceptual, terminological, and methodological apparatus of modern cognitive linguistics and linguoculturology]. I. *O. Holubovska & I. R. Korolov. Aktualni problemy suchasnoi linhvistyky*: kurs lektsii. Kyiv: Kyiv University Publishing and Printing Center, 25–59 [in Ukrainian].

2. Zahnitko, A. (2010). Klasyfikatsiini typolohii kontseptiv [Classification typologies of concepts]. *Linhvistychni studii*, 21, 12–21 [in Ukrainian].

3. Selivanova, O. O. (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problem [Modern Linguistics: Trends and Problems]: pidruchnyk. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].

4. Fauconnier, G., & Turner, M. (1998). Conceptual integration networks. Cognitive Science, 22 (2), 133–187.

5. Fauconnier, G., & Turner, M. (1994). Conceptual projection and middle spaces. San Diego: University of California, Department of Cognitive Science Technical Report, 9401. Retrieved from: http://www.blending.stanford.edu.

6. Grady, J. (1997). Foundations of meaning: Primary metaphors and primary scenes (Doctoral dissertation). University of California, Berkeley. Retrieved from: https://escholarship.org/uc/item/3g9427m2

7. Grady, J. (2007). Metaphor. The Oxford handbook of cognitive linguistics / D. Geeraerts & H. Cuyckens (eds.). Oxford University Press, 188–213.

8. Grady, J., Taub, S., & Morgan, P. (1996). Primitive and compound metaphors. Conceptual structure, discourse and language / A. E. Goldberg (ed.). Stanford, CA: CSLI Publications, 177–187.

9. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). Metaphors we live by. University of Chicago Press.

10. Lange, E. M. Wittgenstein L. (1998). Philosophische Untersuchungen: Eine kommentierende Einführung. [Philosophical Investigations: A Commentary Introduction] Paderborn: Ferdinand Schöningh [in German].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Eisele, I. (2022, May 3). Ist der „Geist von Kiew“ gefallen? Deutsche Welle. Retrieved from: https://www.dw.com/de/faktencheck-ist-der-geist-von-kiew-gefallen/a-60949509.

2. Fellmann, M. (n.d.). Ein Wortschatz wie ein Waffenschrank. SZ Magazin. Retrieved from: https://sz-magazin.sueddeutsche.de/sprache/kriegerische-sprache-deutsch-91384.

3. Focus. (2013, November 15). Kamikaze-Einsatz im Zentrum des Nuklear-Desasters. Focus Online. Retrieved from: https://www.focus.de/panorama/welt/kamikaze-einsatz-im-auge-des-desasters-fukushima-50_id_2058503.html.

4. Freenet. (n.d.). An vorderster Front: Indigene im Klimawandel. Freenet Nachrichten. Retrieved from: https://www.freenet.de/nachrichten/vermischtes/an-vorderster-front-indigene-im-klimawandel-40500824.

5. Grimm, I. (2025, February 25). Zurück in die Zukunft: Der Rachefeldzug des Stefan Raab. RND. Retrieved from: https://www.rnd.de/medien/zurueck-in-die-zukunft-der-rachefeldzug-des-stefan-raab-SG5LBSXZ4FGCVHSL55RTEFZ5JQ.html.

6. Linus, H.-E. (2025, January 8). Das Militär und die deutsche Sprache. Deutsche Nationalbibliothek Blog. Retrieved from: https://blog.dnb.de/das-militaer-und-die-deutsche-sprache.

7. Manager Magazin. (2023, July 28). Ex-Fed-Chef Bernanke soll Prognosen britischer Notenbank auf Vordermann bringen. Manager Magazin. Retrieved from: https://www.manager-magazin.de/finanzen/ben-bernanke-ex-fed-chef-soll-prognosen-britischer-notenbank-auf-vordermann-bringen-a-a12a13bd-77e7-414c-9f0c-449acc176147.

8. Manager Magazin. (2016, November 15). Berkshire steigt bei US-Airlines ein. Manager Magazin. Retrieved from: https://www.manager-magazin.de/finanzen/boerse/warren-buffet-sorgt-fuer-airline-hoehenflug-an-der-boerse-a-1121322.html.

9. Mitrokhin, N. (2023, July 4). Vor die Wand gefahren. IPG Journal. Retrieved from: https://www.ipg-journal.de/regionen/europa/artikel/vor-die-wand-gefahren-6821.

10. Redensarten-Index. (n.d.). Gewehr bei Fuß stehen. Retrieved from: https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=Gewehr%2Bbei%2BFuss%2Bstehen.

11. Sawizkij, A. (2022, March 26). „An vorderster Front“ – wie Freiwillige Kiew verteidigen. Deutsche Welle. Retrieved from: https://www.dw.com/de/an-vorderster-front-wie-freiwillige-kiew-verteidigen/a-61261044.

12. Schulte, L. (2020, November 18). Wie ist die aktuelle Lage an Schulen in der Corona-Krise? RND. Retrieved from: https://www.rnd.de/familie/corona-krise-in-der-schule-so-geht-es-lehrern-eltern-und-schulern-behorden-irrsinn-quarantane-kalte-klassenzimmer-HQIPKXMJQZAEZHEIYK3DHRZC7Q.html.

13. Staritz, N. (2025, April 1). Das steckt hinter der Redewendung „Alter Schwede!“. T-Online. Retrieved from: https://www.t-online.de/leben/alltagswissen/id_100117680/-alter-schwede-bedeutung-der-redewendung.

14. Stellung halten. (n.d.). Korrekturen.de. Retrieved from: https://www.korrekturen.de/synonyme/Stellunghalten.

15. Strempel, M. (2025, February 10). Ungewöhnlich, dass der Kanzler der Angreifer war. Tagesschau – ARD Morgenmagazin. Retrieved from: https://www.tagesschau.de/multimedia/video/video-1432050.html.

16. Weilguni, V. (2015, May 11). Wir stehen Gewehr bei Fuß. Springermedizin – ÄrzteWoche. Retrieved from: https://www.springermedizin.at/gesundheitspolitik/wir-stehen-gewehr-bei-fuss.